

CARCANA

Nom: a) d'un llogaret de poques cases al municipi de Tous (Ribera Alta de Xúquer, prop d'un congost d'aquest riu); i b) d'una partida a la vora de la Noguera Ribagorçana, en el terme d'Areny (Alta Ribagorça). A Areny és una horta poc més avall del congost d'Orrit. De fet és una mitjana, una petita illa separada dels horts del marge dret de la Noguera per un braç secundari del riu. Per passar-hi s'hi construïa altre temps un palancó fet amb troncs d'arbre. Prop d'allà mateix hi desaigüen dos barrancs acongostats: el que ve d'Areny i el que baixa d'Esplugafreda.

PRON. POP.: [la karkána] [la karkáne], pronunciacions oïdes a Areny per Terrado en diverses ocasions.

HOMÒNIMS I PARÒNIMS: 1) *El Carcanyol*, nom recollit per Coromines a Sumacàrcer (Ll. xxxi, 140.12). És probable que tinguem aquí un diminutiu de *carcana*. Pensem que Sumacàrcer és a la sortida d'un gran congost del Xúquer i *La Carcana* és nom d'un llogaret a Tous, poble que es troba precisament a l'entrada d'aquell gran congost.

2) *Carcanox*, nom d'una sèquia al Sud de la ciutat de Múrcia. L'any 1178 tenim notícia que regava taülles de la «diputació de Alquerías» (a l'Horta de Múrcia), cf. Madoz xi, 734.

3) *Carcanet* (Capcir), congost per on l'Aude surt de terres catalanes.

4) *Carcanet*, llogaret i congost al terme de Queragut, districte de Foix idèntic a 3) o prolongament del mateix NL, car són termes limitrofs.

5) *Carcanet*, nom de dues masies, una en el terme d'Auriac, l'altra en el de Laderne (Sabarthès, p. 68).

6) *El Carquendo* (La Nucia, xxxv, 13.15), Relleu, Finestrat. Hem de pensar en un canvi à > è per arabisme, degut al fenomen de la imela. Que devia haver-hi a inicialment ho prova l'absència de palatalització de la consonant velar davant é, fenomen normal en mossàrab.

7) *El Carcanyo* (Morvedre, Ll. xxx, 28.9).

8) *El Carcanyal* (Relleu, Ll. xxxv, 53.18).

Al Sud de França (cf. ja el 4 i 5) trobem també alguns parònims guiadors. Un d'ells es troba precisament vora d'un gran congost:

El Dictionnaire Topographique du Département de l'Aude, del pare Sabarthès, ens posa en coneixement d'una munició de noms amb el mateix element inicial:

9) *Carcanières*, collet en el terme d'Escouloubre (Sabarthès, p. 68).

10) *Caragnac*, masia en el terme de Labécède-Lauraguais (Sabarthès, p. 68).

11) *Carcanade*, molí sobre la Dure, al terme de Fontiers-Cabardès (Sabarthès, p. 68).

Noms que tenen certa semblança amb *Carcana* però que han de procedir d'una altra base són:

a) *El Carcalí* (Montserrat d'Alcalà, Ll. xxxv, 55.13). Potser d'un *CALCARINU, derivat CALCARIUS 'calcarí', amb metàtesi. O més aviat de CARCARINU, del ll. vg.

CARCAR 'lloc tancat, presó, corresponent al clàssic CÀRCER, amb dissimilació de la segona consonant vibrant. No pot estranyar dilació /l/ ~ /r/ en una zona com el País Valencià: sabem que els moriscos posseïen una /l/ semblant a la d'alguns dialectes andalusos, intermèdia entre /l/ i /r/.

b) Altres noms com *Vallcàrcara*, *Valcàrcel*, *Vallcarca* o *Carcar* (Granada i a Navarra) han de relacionar-se amb ll. vg. CARCAR. Vegeu per aquests DECat II, 568b, 10-46.

c) *El Carcaix* (Ll. XII, 46.22). Nom d'unes fonts i d'un barranc a Siurana de Prades. Probablement amb tractament mossàrab del ll. -ARIOS com en *Patraix* (< PETRARIOS). Deu tractar-se d'un antic FONTES CALCARIOS 'fonts calcàries'. Recordem que el ll. FONSS -TIS era masculí.

ETIM. D'un llatí tardà *CARCANNA, femení del ll. vg. CARCANNUM 'collar, canaula, grossa anella', probablement d'origen cèltic. El mot CARCANUM es troba en textos merovingis tardans. En prové el català *carcany* i els derivats *carcanyol* i *carcanyell*, germà aquest últim de l'occità *carcanèl* 'garganta', 'farinx' (cf. Levy, *Petit dictionnaire Provençal-Français*, s. v.). A part d'aquest *carcanèl* tenim *carcanet* «gorge, trachée», registrat per Palay en el gascò del Lavedà d'on els (3), (4) i (5) supra.

Per a la relació de *carcanada* amb aquesta família, cf. DECat II, 566a31. A la vall de Benasc va anotar Coromines *karkáno* 'baiard' i en el mateix sentit el documenta Azkue en basc suletí de Garazi; endemés *karkainatu* «fendre» i *karkainadura* «fente» es troben en el diccionari manuscrit de Silvain Pouvreau, labortà que escrigué en el S. XVII. És probable que tinguem en tot això una antiga arrel unida a l'idea de 'tancament' 'estretor', mantinguda pel ll. CÀRCER 'presó'.

Potser on millor es documenten derivats d'aquella arrel sigui en les llengües cèltiques: bretó *kerc'hen* «tour de cou, poitrine» i *kelc'hen* «collier», kymri *cyrchyn* «environnant», irl. ant. *cercenn* «environnant» per als quals suggereix Coromines una base *KERK-INNO proposada per alguns celtòlegs. Tot sembla, per tant, donar suport a la hipòtesi de l'origen cèltic d'aquest ll. vg. tardà CARCANNUM; l'existència de termes relacionats en llengües cèltiques, les formes de l'esquerra, que pertanyen a dialectes marginals permeables a l'acció dels parlars gascons, l'extensió de *carcanèl* i *carcanet* per territori occità. I ultra això, tenim l'evidència del sufix -ANNUM, element de substrat que retrobem en la base KAUANNOS, origen del fr. *chouan* 'òliba gran' i del bretó *kaouen*, de sentit idèntic [X. T.]

CÀRCER

Poble de la Ribera Alta del Xúquer, a la «Vall Farta».

PRON. MOD.: *kàrser*, oït a Càrcer per JCor. (xxxii,